

Siste versjon

Gud er en kosmisk huleboer

George Carlin - Religion is bullshit:

<http://www.youtube.com/watch?v=MeSSwKffj9o>

Det er nok ikke alle disse problemstillingene Zapffe ville skrevet under på, men spørsmålet om Gud er inkompetent, eller om han rett og slett gir blaffen, er som klippet ut av Zapffes filosofi – eller fra Jobs bok, slik Zapffe leser den.

Vi kjenner Zapffes debut som religionskritiker kun fra omtalen. Det var et foredrag i Gymnasiesamfundet Brage i Tromsø i 1918, da Zapffe var 18 år gammel. Tittelen på foredraget var "Fra dyretanden til den liberale teologi." Nøyaktig hva som ble sagt er altså uvisst, men rektor Stavs reaksjon kan kanskje antyde hvilken retning foredraget tok. I tillegg til å stenge Gymnasiesamfundet for en tid, kalte han foredragsholderen inn på kontoret sitt og gav ham tydelig beskjed om at : "Hvis du har mer å komme med får du gå i rendestenen med det, for der er det det hører hjemme." Zapffe likte godt å fortelle denne historien, og han føyde gjerne til at han 22 år senere, da han fikk godkjent doktoravhandlingen sin *Om det tragiske*, sendte et eksemplar til Stav – med en dedikasjon som lød noe i retning av: "Til Rektor Stav. Jeg beklager at jeg ikke fulgte din oppfordring av 1918 om å gå i rendestenen med det neste gang jeg hadde noget lignende på hjertet ...."

Deres møte under krigen: "Jeg må få takke for boken De sendte meg. Dog synes jeg å kunne spore en smule bitterhet i dedikasjonen...." "Mulig det..."

Det neste verket som tydelig må kunne sies å være kritisk til religionen er skuespillet (læsedramaet) *Den fortapte sønn* fra 1951. Det er en Jesus-biografi som baserer seg på antakelsen av at Jesus var en uekte sønn av Herodes, og at hans mange uttalelser om "far" og "riket" ikke er språklige bilder – men rett og slett stormannsgale visjoner om verdslig makt.

I 1972 utgav han boken *Lykksalig pinsefest* som i dialog form vurderer hvilket gudsbegrep man sitter igjen med etter kirkebrannen i Grue i 1822. (Grue ligger halvannen times kjøring syd-øst for oss nå.) Denne ulykksalige pinsedagen i 1822 hadde menigheten samlet seg som sedvanlig i Grue kirke. Som kjent er pinsehøytiden viet Den hellige ånds komme, i bibelen beskrevet i bildet av ildtunger som omkranser menighetens hoder. Som sedvanlig bad presten om en gjentakelse av dette under, og idet bønneren var fremsagt veltet flammene inn over den skrekkslagne hjorden.

Zapffe beskriver det på følgende vis:

”Gjennem sotrøkens nattsvarte mørke drysser taktro og sponer som profetisk ildregn ned over de halvannet hundrede, som ingen utvei hadde fundet, fulgt av rødglødende nagler og jernforbindere. Kokende, flammesprutende tjære drypper, siler, flyter overalt, i armtykke bækker, i gnistrende skur fra sprængte kaverner. Kvindeskrik, som går gjennom marv og ben, fylder rummet sammen med hulkende gråt og host av forkullede lunger. Hist og her går pandæmoniet mot nye høider, når en tolvtooms bjelke springer ind på dem fra taket, tigerstripet av ild og sot, og borer et glødehode ind i den sammenstemplede masse. Tårnets kjæmpefakkell, synlig gjennom hullene i taket, raver som beruset i vindstøtene, og fra tredve meters høide kommer smijernskorset pløende som et hevners himmelsverd – kan hende bringer det bråddødens velsignelse til en stakkar eller to.”

Hvordan kan kirken forklare dette? Ingen tviler på at det handler om Guds vilje, men hva er Guds *hensikt* med denne handlingen? Det var først og fremst kvinner og barn som ble levende stekt eller trampet i hjel i den brannfellen kirken utgjorde. Men det er likevel en så uensartet gruppe at man vanskelig kan komme frem til *en enkelt* rasjonell forklaring fra gudens side. Han kunne for eksempel ha drept en nykonfirmert pike for å skåne henne fra fremtidig synd, men hvorfor drepte han da spedbarna som hadde kommet til kirken for å døpes – og som i følge kirkens egen lære må tilbringe evigheten i nettopp et brennende helvete?

Det gudsbilde Zapffe sitter igjen med, minner oss bemerkelsesverdig om den gud han leser ut av Jobs bok: ”Enten slænger guden rædslerne om sig i blinde,

eller så lar han verden seile sin egen sjø.” (for å sitere Zapffe fra den omfattende avispolemikken som fulgte boken.)

(Etter at jeg hadde samlet Zapffes etterlatte skrifter i 1996, så jeg et avisoppslag fra Grue kirke. Det var klokkeren som stod frem, og som hevdet at han var under en særlig beskyttelse fra Gud. Den blytunge hammeren inne i kirkeklokken hadde nemlig løsnet og falt ned kun en meter fra kirketjeneren. Med en viss innsikt i stedets historie, må man nesten konkludere med at Gud bommet, men VG og kirketjeneren anno 1996 var tydelig overbevist om at Gud ikke stod bak ulykken i seg selv, men kun redningen av kirketjeneren.)

Zapffe avslutter sitt forfatterskap med *Rikets hemmelighet* i 1985, hvor han tar opp igjen teoriene om Jesus, men behandler dem i sakprosaform. Boken er en kraftig redigert versjon av et materiale som vokste seg til enorme dimensjoner i løpet av et langt liv (og som i fjor høst ble innlemmet i Nasjonalbibliotekets håndskriftssamling). Til Zapffes skuffelse ble boken møtt med øredøvende taushet.

Etter mitt skjønn er det Zapffes empiriske og filosofiske undersøkelser av det kristne gudsbegrepet som har mest for seg. I komprimert form finner vi hovedtrekkene av dette i analysen av Jobs bok fra doktoravhandlingen hans *Om det tragiske*.

Jeg husker fra Per Buviks forelesninger ved Litteraturvitenskap grunnfag i Bergen, at han advarte oss studenter mot å delta i undervisningen om Zapffes analyser av Jobs bok. Dersom ditt gudsbegrep er skjørt og sårbart, kan det kanskje være en fordel å holde seg unna Zapffe, og særlig Zapffes lesning av Jobs bok. Zapffe skriver også selv at det er ikke alle forunt å komme tilbake i god behold etter den sightseeing i fortvilelsens land som Job utsetter oss for.

For Zapffe er nemlig Jobs bok et blasfemisk mesterverk, og han betrakter det som dypt ironisk at teksten har havnet blant de skrifter som egentlig er ment å bygge opp under den metafysiske trøst. Forfatteren av Jobs bok *hater* gud, og dette hatet gir han uttrykk for gjennom bitende satire og kosmisk patos.

For Zapffe er det interessant at Jobs undergang har noe som minner om en tragisk struktur – slik han selv (inspirert av Aristoteles) definerer det tragiske i doktoravhandlingen blant annet som et fall fra storhet til katastrofe. Ved

historiens begynnelse er nemlig Job en ypperlig representant for sitt samfunn. Han tilhører eliten, både hva angår hans økonomiske ressurser og når det gjelder hans moralske utrustning. – Og det er nettopp disse kvalifikasjonene – som egentlig burde peke mot hans videre fremgang og suksess – som blir den direkte årsaken til hans undergang.

Gud skryter nemlig av Job overfor Satan, og Satan svarer at Job frykter og dyrker Gud kun fordi Gud har gitt ham så mye. Satan oppfordrer Gud til å sette Job på prøve for å se hvor dypt denne underkastelsen egentlig stikker.

Dermed skyller bølger av elendighet over Job. Dyrene hans blir stjålet, huset rasert, familien utslettet og tjenestefolk blir drept, og til slutt blir Job selv rammet av byllepest. Han setter seg på søppeldyngen og skraper seg med potteskår, og likevel sier han til kona at "Vi skal vel ikke bare ta imot det gode fra Gud? Vi skal ta imot det vonde også."

Her burde strengt tatt historien ha sluttet. Med en gud som seiret over satan i veddemålet om Jobs lydighet, men så enkelt er det altså ikke.

Job får besøk av tre venner der ute på søppelfyllingen, og etter en uke i trist og trykkende taushet, begynner Job å snakke.

Han forbanner den dagen han ble født. Han ville heller være død enn å leve det livet han nå er satt til. Men helst altså ikke å være født. Ganske snart blir hans klager av en prinsipiell karakter. Han spør seg hvorfor Gud tvinger også de ulykkelige til å leve?

De tre vennene som besøker ham på søppelfyllingen svarer i følge Zapffe med åndløse, dogmatiske talemåter. Gud lønner den rettferdige og straffer den ugudelige, påstår de. Og ingen mennesker er fullkomne. Hold ut i din lidelse, og du vil gjenreises, hevder de, tilsynelatende uten å forstå den prinsipielt umulige situasjonen Job har havnet i. Og under dette skred av veltalende sludder vokser Jobs klager, til en ny metafysisk bevissthet, en kulturmutasjon som tar opp i seg hele menneskehetens bønner, trusler, klager, håp og forbannelser. Det er den prinsipielle motsetning mellom menneskets krav til en mening med det som skjer – og en gude-definert verden som ikke synes å kunne innfri dette kravet.

”Gi meg rettledning / så skal jeg tie / vis meg hvordan / jeg har tatt feil,” sier Job.

At Job nå uttrykker sin misnøye med sin situasjon kan ikke være årsaken til at han havnet i elendigheten. Hvis Gud har funnet en grunn til å straffe ham, må det være fordi han har gjort noe forut for ulykkene. Job etterlyser et samsvar mellom hans ufullkommenhet og den straffen han utsettes for. I hvert fall siden det er som vennene påstår at ingen mennesker er fullkomne.

Job undersøker sin vandel uten å finne feil som står i samsvar med lidelsene. Han reflekterer også over sine sønners liv, siden de ble myrdet i det samme eksperimentet som han utsettes for. Men han innrømmer også at det står ikke i et menneskes makt å gå i rette med Gud.

Men ved dette punktet står Job ved et gjennombrudd, i følge Zapffe. For nokså snart etter tenker han: Hvorfor ikke? Hva kommer det av at vi mennesker ikke kan vurdere sammenhengen mellom synd og straff? Er det fordi vår bedømmelse av rettferdighet er så svak?

Jobs rettsfølelse er sentral for den gamle juristen Zapffe. Og han berører unektelig et viktig poeng i det han slår fast at hvis Gud har en så **sublim rettsoppfatning** at den er utilgjengelig for oss mennesker, vel da kan ikke vi kalle det rettferdig i vårt menneskelige begrepsapparat. Hvis den samme loven – i Guds forfinede rettsoppfatning – kan medføre ulike dommer, vel da kan Gud være så rettferdig han bare vil i egne øyne, men for et menneskes blikk må det nødvendigvis fremstå som den rene **vilkårlighet!**

Job konkluderer med at opplevelsen av urettmessig straff, neppe kan skyldes hans egen mangelfullt utviklede rettsfølelse. Det skyldes Gud Herrens overveldende *makt*. Det er hans storhet i meter og kilo som gjør oss til små mygg i hans verden. Det spiller rett og slett ingen rolle om vi har rett i menneskelig forstand. For det første fordi han er utilgjengelig for dialog. Han er usynlig, og han kommuniserer åpenbart ikke på samme måte som vi mennesker. Og for det andre finnes det ingen rettsinstans som står over ham. Han er en uinnskrenket despot i kraft av sin styrke og sin viten. Et menneske kan be om nåde, men ikke om rett.

Uansett må det finnes en årsak til ødeleggelsene. Job var jo Herrens verk – så hvorfor ødelegger han det han selv har skapt?

”Har du noen glede av å gjøre urett / av å vrake det / som du selv har frembrakt?” spør Job, og han krever et svar av guden.

Og omsider får han også et svar. Det vil si, at når guden endelig dukker opp – fremprovosert av Jobs klager – ikke klager på vegne av ham selv og hans egen situasjon – men klager på vegne av menneskeheten, så svarer guden slett ikke på problemet, men ramser opp alt det flotte og storslagne han har skapt her på jorden. Gud spør Job: Hvor var du da jeg lagde jorden, havet, skyene, soloppgangen, stjerner, torden og lyn. ”Hvem har gitt hanen forstand? Hvem er så klok at han kan telle skyer?” spør Gud, og oppfordrer Job til å svare.

Men hva skal han svare? Ordrett sier Job (i min bibeloversettelse): ”Nei, til det er jeg for liten. Hva skulle jeg svare deg? Jeg legger hånden på munnen. En gang har jeg talt, og tar ikke mer til orde, to ganger talte jeg og sier ikke mer.”

Zapffe leser dette som en høflig resignasjon fra Jobs side. ”Hvad jeg tænker om mine lidelser, det vet du. Disse zoologiske tryllekunstene vedkommer jo ikke vort mellemværende. Hvad vil du saa mer jeg skal svare?” omformulerer Zapffe Jobs ord til.

Referansen til alt han tidligere har sagt, tvinger guden til å ta opp rettferdighetsspørsmålet. Og guden svarer ordrett følgende:

”Spenn beltet om livet / som en mann! / Jeg vil spørre deg, / og du skal svare. / Vil du dra min rettferd i tvil, / legge skylden på meg / så du får rett? / Har du så sterk en arm / som Gud / runger din røst som hans?”

Man behøver ikke dele Peter Wessel Zapffes perspektiver på kristendommen for å se at dette bærer galt av sted for gamle Gud Herren. Job har opplevd å miste all sin rikdom, hans barn er drept og selv er han truet på livet med pest og må tilbringe sine siste dager på en søppelfylling. Etter et langt resonnement, hvor han reflekterer over sin egen smerte og smertens forhold til en eventuell skyld får han faktisk selveste Gud Fader i tale, og dette er alt han er i stand til å svare:

Ja, se på de stolte og høy dem i kne, trakk de gudløse ned på stedet! Gjenn dem i jorden, alle samnun, og steng dem inne der i det skytte! Da skal jeg også prise deg for seieren du vant med din høyre hånd.

De sterkeste dyr som Gud har skapt Se flodhesten! Jeg har skapt både den og deg, i sine holder.

Den eter gress som en okse. Se for en kraft den har og for en styrke i bukmuskulene! Den strækker ut halen, stiv som en seiler, og læreres senere er flettet fast.

Knokler har den som kobbørner og benbygning som stenger av jern. Den er det fremste Gud har skapt, skaperen gav den så skarpt et sverd.

Fjellene bringer den sine gaver, alle slags villdyr som leker der. Den hviler under lotusplanter, i ly av siv og sump. Lotusen gir lak og skygge, og piltraume ved elven står som et vern omkring den. Den flykter ikke om sjønnen går strid; om jordan velter imot dens gap, er den trygg.

Fivem tør gripe den i øynene og dra en snor gjennom snuten på den? Kan du dra krokodillen opp med en krok og holde dens tunge nede med snore? Kan du sette et stivrep

i nesen på den og stikke en krok gjennom kjevene? Vil den da be deg ydmykt om nåde eller tale blidt til deg? Tror du den gjør et avtale med deg så du kan ta den til tross for alltid?

Kan du leke med den som med en fugl og fange den til småjentene dine? Kan et lag av fiskere selge den og stykke den ut blant kjøpmennene?

Kan du spekke dens hud med spyd, dens hode med harpuner? Prøv bare å legge hånd på den! Det ble en kamp du kom til å huske; den ville du ikke ha om igjen.

Da ble du skuffet i ditt håp, du lå der bare ved synet av den!

ingen er vel så dumdråsig at han våger å tegne krokodillen. Hvem kunne stå seg mot den? – Hvem har gitt meg noe løst så jeg skulle gi ham igjen? Alt under himmelen tilhører meg. – Jeg vil ikke lie om krokodillens lærner, hvor sterke de er og hvor fint de er bygd.

Hvem kan få hull på dens ytre ham eller trengte igjennom dens dobbelte panser? Hvem tør åpne gapet på den? Det står slik skrekkelig av dens tennar! På ryggen har den rekker av skjold, lukket tett som med segl.

Det ene sluttet seg til det andre,

ikke et pust kommer inn mellom dem. Skjoldene henger fast isammen, de griper inn i hvorandre og kan ikke skilles. Når den nyser, blinker et lys, dens øyne stråler som morgeneroden.

Flammende ild tarer ut av dens gap, det spruter gnister ut av det. Fra dens nesebor stiger røk som fra en oppbøtel, kokende gryte.

Pusten fra den setter kull i brann, en flammende stov ut av dens gap. Styrke har den i sin nakke, Valkerne under dens hale er faste, de sitter som støpt og rører seg ikke.

Dens hjerter er fast som stein, som den nederste stein i kvemen. Når den ruser seg, gresser helter, de går fra sams og samling av redsel.

Om sverdet treffer, biter det ikke på den, og heller ikke kastevåpen, spyd eller pil. Jernet akter den bare som halmstrå og bronnsen som morsent tre.

Fin pil kan ikke jage den på flukt, stavn fra slyngen blir som halmstrå for den. Hvem kan regner den også den bare lær av susende kastespyd.

Under buken har den kvasse tagger, som en treskeslede

setter den spor i gjermnen. Den setter dyppet i kok som en gryte, lar havet skumme som en kjele med salve. Bak den går det en lysende sni, det ser ut som om dyppet har sølvhår. Dens make fins ikke her på jorden, skapt som den er uten frykt. Den våger å se på alt som er høyt, en konge over alle stolte dyr.

Job gjør bot

Da tok Job til orde og svarte Herren:

Jeg vet at du makter alt; ingenting er umulig for deg. Hvem vil da fordunkle din plan med uforståelige ord? Jeg har talt om ting jeg ikke forstår, om det som er så underfullt at jeg ikke kan skjønne det.

Men hør på meg, så vil jeg lale. Jeg vil spørre deg, og du skal gi meg svar. Før hadde jeg bare hørt om deg, men nå har jeg sett deg med egne øyne.

Derfor lar jeg hvert ord tilbake og viser min anger i støv og aske.

Herren velgiver Job mer enn før. Da Herren hadde talt, dette til Job, sa han til Elifas fra Teman: «Jeg er brennende harm på deg og de to brennende dine; for dere har ikke talt rett om meg, slik som min tjener Job. Ta nå sju okser og sju værer, gå til

40,7 Sal 73,8; Dan 4,37; 40,8 4 Mos 16,31f; 40,9 (se 39,16, 65,5); 41,2, 5 Mos 10,16; Sal 74,1; Rom 11,35; 1 Kor 10,26; 42,2 1 Mos 1,8.18; Løk 1,37 42,3 36,2f; 42,5 1 Mos 20,7

Se flodhesten! Jeg har skapt både den og deg. Se for noen fantastiske muskler den har i buken! Den er det fremste gud har skapt. Eller hva med krokodillen? Tør du torturere en krokodille? Og om du gjør det, vil den be deg om nåde? Og så babler han i vei om hvordan han kan kappe opp krokodillen i småbiter, og stikke den med spyd.

Job spurte altså den allmektige og allvise om forholdet mellom skyld og straff, og alt han får igjen er en meget lite troverdig leksjon om at krokodillen kan

sprute ild og skyte gnister mens det stiger røyk ut av dens nesebor. Og Job får høre at rett nok er flodhesten det fremste Gud har skapt, men krokodillen er tydeligvis heller ikke så langt unna.

Zapffe skriver:

Jo du er rigtig en som bør lære mig noget om teologi. Man tænke sig Jobs grænseløse bestyrelse ved denne Javes haandgriperlige tilsynkomst. Her har Job sitet og tillagt pro-blemet den aller dypeste, den mest centrale principielle betydning, ment, at han hadde med en motstander at gjøre som maatte overbevise ham indtil dødelig beskjæmmelse saasnar hans tunge førte ved det brændende spørsmål, — en gud saa hellig og ren at endog hans anklageskritt maatte uløse jubel! Og saa finder han sig stillet overfor en verdenshersker av grotesk primitivitet, en kosmisk huleboer, en skrythals og huldre-basse, næsten sympatisk i sin komplette uvidenhed om aandelig kultur. Job er da ogsaa straks paa det rene med at det vilde være komisk naivitet at bringe teoretiske spørsmål paa bane; skal man *hævde* en overbevisning, saa maa det ske overfor en motstander som har betingelser for at fatte den, og som i argu-mentet ser det fælles diskussionsgrundlag. Inlet kunde her være mere malplaceret end at slaa sig paa sit bryst og deklamere sin moralske heroisme, indtil Jave satte labben paa ham og gned ham ut som en lus. Han kunde like godt indta sine storslagene situationer og krokodillen. Situationen er fuld-

Jobs totale underkastelse etter denne komplett idiotiske talen fra guddommen, minner om den underkastelse man møter en flodhest, en krokodille eller kanskje heller et utilregnelig menneske med. Her er det én taktikk som hjelper, ikke ulik den man overlever drosjekøen natt til søndag med. Han vrir seg unna ham, og for Job er dette enkelt. Guden er forfengelig, og Job er jo åpenbart langt mer intelligent enn denne kosmiske huleboeren som påstår å ha skapt ham.

”Før hadde jeg bare hørt om deg, / men nå har jeg sett deg / med egne øyne. / Derfor tar jeg hvert ord tilbake / og viser min anger i støv og aske.” sier han.

Hvilke nye egenskaper ved guden er det egentlig som har overbevist Job om å trekke tilbake hvert ord? Brutaliteten og den kvantitative storhet har han jo for lengst forstått. I følge Zapffe er det guddommen som en **stupid urkraft** han legger seg flat for. Og denne guden er altså så enfoldig at Job kan si det like opp i ansiktet på ham (før hadde jeg bare hørt om deg, men nå har jeg sett deg), og likevel motta dobbelt så mye som han hadde fra før i belønning for hans resignasjon.

Ved denne kapitulasjonen tilføyer han guden i følge Zapffe den ”vørste av alle tænkellige krænkelser, den at hans motstander ikke engang er værdig en kamp.”

Jobs belønning er også symptomatisk for gudens egenskaper. Igjen er det det kvantitative som teller i gudens øyne. Han slaktet hans barn, og gjenopprettet det ved å gi ham like mange nye barn. Han får fjorten tusen sauer, seks tusen kameler, tusen par okser og tusen eselhopper. Og hans venner, som trodde de ivaretok gudens interesser – får sin (i guddommens øyne) velfortjente straff.

Zapffe konkluderer: ”Saa ender da dette vældige metafysiske oppgjør i blind komedie. Job holder klokkelig mund i sin nyvundne lykke, men det glimt han fikk bak skapningens kulisser i forfærdelsens stund, det glemmer han nok ikke selv om han blir 140 år og mæt av dage.”

Det er faktisk ikke bare i Zapffes lesning av Jobs bok at vi finner dette gudsbegrepet. Det nærmeste vi kommer en definisjon av en virksom guddom er i det juridiske begrepsapparatet, hvor uttrykket Act of god, faktisk refererer til en gud som minner mystisk om Zapffes Gud.

Act of God – det juridiske gudsbegrepet:

http://en.wikipedia.org/wiki/Act_of_God

Så er altså Zapffe ateist? Vel, glødende kristendomskritiker var han uten tvil, men det er ikke helt enkelt å definere Zapffe som ateist. I et avisintervju har Zapffe en gang sagt at han var "nihilist i en forstand som ikke er moralsk". En konsekvent ateist ville vel med nødvendighet også måtte revurdere sine *kristne verdier* – slik Nietzsche oppfordrer oss til. Zapffe kom aldri så langt.

Zapffe forsøker i sin doktoravhandling å anvende en biologisk metode for å tilnærme seg en definisjon av det tragiske. Definisjonen av det tragiske i sin alminnelighet er (kortest mulig formulert – Zapffe selv bruker 336 sider på å komme frem til dette) at din kulturelt relevante storhet – de egenskaper du har tilegnet deg, og som utmerker deg og tilsynelatende peker mot din fortsatte fremdrift og suksess – de blir den direkte årsaken til din undergang. Et plommetre som bryter grenene sine fordi det er så usedvanlig rikt på frukt peker mot strukturen i det Zapffe vil frem til. Det handler om et årsaksforhold med påfølgende katastrofe - hvor årsaken til undergangen egentlig burde peke mot suksess og bekreftelse. Eller med Zapffes egne ord: "Det tragiske forløp blir til paa den maaten, at et menneske søker at realisere en repræsentativ livsform med repræsentative midler, og derved opnaar et veto som bryter hans livstro ned."

Selve strukturen i avhandlingen er pyramidal, og man kan innsnevre toppunktet i denne pyramiden til å handle om den nødvendige tragikk. Zapffe spør seg om det finnes et tragisk forløp som gjelder for alle mennesker til alle tider. Altså et potensiale for tragisk katastrofe uavhengig av kultur, klima, teknikk osv. Rett nok flørter han med noen forbehold i dette svært ambisiøse prosjektet, men han ender likevel nokså raskt opp med begreper som "den menneskelige arts-typiske konstitusjon" og "den jordiske dynamikk." Og han hevder at "de kulturelt bevisste" mennesker - uavhengig av tid og rom – vil søke mot å utvide sin bevissthet, forfine sin følsomhet, stille seg sympatisk overfor andre mennesker – og ikke minst "søke mot å finne og realisere en mening med tilværelsen som helhet, sin egen og menneskehetens. "

Zapffe hevder at hver for seg kan nok disse idealene forfølges uten noen form for nødvendig undergang, men han finner en sentral kontrast innebygget i våre fellesmenneskelige idealer: Vårt metafysiske behov for en mening med tilværelsen vil aldri kunne innfris uten å gå på akkord med vårt likeså viktige krav om intellektuell redelighet. Hvis du går rundt i livet med tro på at verden

er full av fred, harmoni, kjærlighet og ikke minst orden, rettferdighet og mening – vel, da har du også forkrøplet din kontakt med virkeligheten. Erfaringene forteller oss at det ikke stemmer. ”I denne forstand er menneskeheten en tragisk slekt,” skriver Zapffe.

Den nødvendige tragikk i Zapffes forstand er altså at mennesket har et vesensbestemt krav til en mening med tilværelsen som helhet, og at verden aldri kan innfri dette kravet

Men premisset her er altså at vi mennesker *faktisk har* et vesensbestemt behov for en mening. I mine øyne er dette en kristen forestilling. Zapffe opplevde nok selv at han hadde et sterkt behov for en mening med livet, men 70 år etter doktoravhandlingen hans er det ikke lenger like lett å hevde slikt uten å møte kritikk.

For meg ser det ut som om Zapffe blir stående igjen i det kristne meningshierarkiet – og stirrer lengselsfullt etter en instans som kan garantere for en mening med askesen, en mening med medlidenheten og i det hele, rett og slett en mening med tilværelsen. Derfor bruker han heller ikke begrepet ateist om seg selv, men antiteist. Det er slett ikke utenkelig at det finnes en gud i Zapffes verden, men det er en gud som oppfører seg som en drittsekk. En irrasjonell, tungt bevæpnet pøbel, en kosmisk huleboer...

Takk for oppmerksomheten.